

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

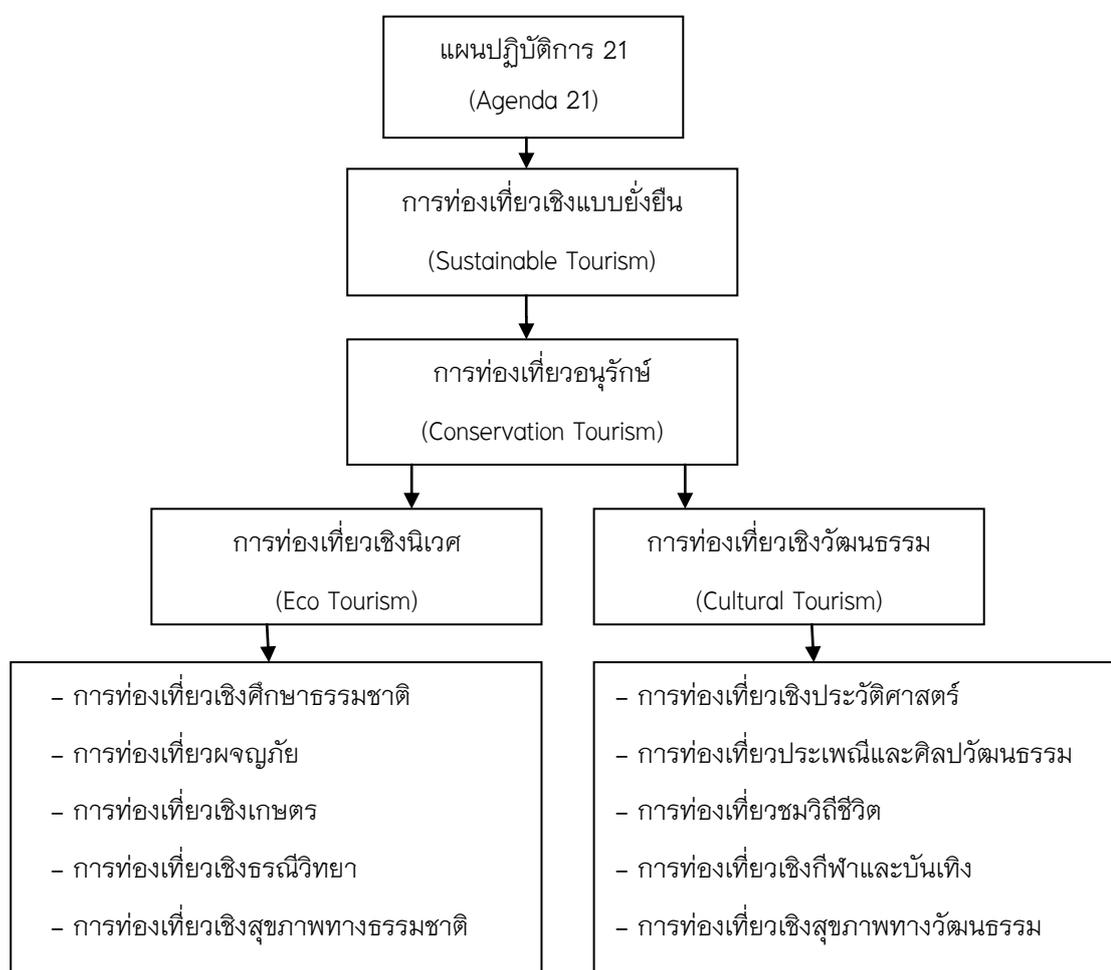
การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวยามเย็น เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา” ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตการศึกษา ตามลำดับ ดังนี้

1. รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. แนวคิดและการพัฒนาของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว
5. บริบทพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดพะเยา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับหลาย ๆ ประเทศ จึงก่อให้เกิดการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว สามารถสร้างงานสร้างอาชีพ สำหรับประเทศไทย รายได้จากการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวถือเป็นสิ่งที่สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจของไทยได้เป็นอย่างดี โดยเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยมิได้คำนึงหรือใส่ใจผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ทำให้สภาพแวดล้อมหรือทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรม ประกอบกับกระแสการอนุรักษ์เริ่มทวีความรุนแรง ดังนั้น การจัดการทางท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปหรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภทนั้น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม ที่เน้นคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถได้สัมผัสและเรียนรู้ ได้ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เกิดความรับผิดชอบภายในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ให้การตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนในท้องถิ่นควรได้รับผลประโยชน์ มุ่งเน้นกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยว

แบบยั่งยืนตามแผนงานปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการกำหนดนโยบายของภาครัฐบาลและเอกชน โดยเสนอกรอบนโยบายและแผนงานที่จะบรรลุความสมดุลอย่างยั่งยืน พร้อมการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างระมัดระวัง และจากแผนปฏิบัติการ 21 ดังกล่าว จึงทำให้การท่องเที่ยวต้องเกิดการปรับตัวเข้าสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้น จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็สามารถนำไปสู่การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ก, หน้า 1-12) ดังรูปภาพ ดังต่อไปนี้

ภาพ 1 รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21

ที่มา: บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ก, หน้า 13

แนวคิดและการพัฒนาของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ในการวางแผนและการบริหารงานมีความสำคัญต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในเมือง และชนบทแบบประเพณีวัฒนธรรม แบบนิเวศ ที่จะเป็นตัวชี้วัดให้เห็นลักษณะสำคัญของพื้นที่ โดยสามารถพิจารณาการเรียกร้องของนักท่องเที่ยวที่ต้องการจะพักผ่อนในที่ที่มีการผสมผสาน เป็นอย่างดี ระหว่างในเมือง ชนบท และกิจกรรมทางธรรมชาติ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวภายในเมือง มักมีความหลากหลาย และมีคุณสมบัติพิเศษหลายอย่างรวมกัน จึงสามารถทำให้นักท่องเที่ยว เกิดความสนใจ โดยมีลักษณะทั่วไป เช่น อาหารเครื่องดื่ม อาคารประวัติศาสตร์ ตลาด วิถีชีวิตและ ประเพณี ศาสนา เหตุการณ์เฉลิมฉลอง การละครและดนตรี การจัดประชุมใหญ่ ศิลปะทัศนกรรม การศึกษาสุขภาพ พืชพรรณ และการจับจ่ายซื้อของ เป็นต้น นับเป็นโอกาสอันดีที่จะสร้างสรรค์ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้นักท่องเที่ยว ทำให้ประชาชน ท้องถิ่นได้รับประโยชน์เช่นกัน พร้อมการริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ และในการบริหารแหล่งท่องเที่ยวในเมือง ควรพิจารณาในประเด็น คือ ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการเป็นภาคีหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและ ภาคเอกชน ด้านการดูแลที่ดิน และด้านการแบ่งเขตการใช้สอย รวมทั้งการควบคุมการออกแบบ

นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวในชนบท ในพื้นที่หลาย ๆ แห่ง ก็มีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถ ดึงดูดความสนใจได้ อาทิ วิถีชีวิตของชาวชนบท ประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่าง สถาปัตยกรรม ในท้องถิ่น และวิถีทัศน์ของชนบท เป็นต้น ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นำความยั่งยืน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ภายในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้เพื่อเป็นหลักประกันความสำเร็จของการท่องเที่ยว ในเมืองและชนบทได้ และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดีควรคำนึงถึงชุมชนเจ้าของท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม และนักท่องเที่ยว โดยในภาพที่ 1 สามารถแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่การจัดการด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ คือ มีองค์การและการบริหารจัดการ ที่มีประสิทธิภาพ มีการวางแผนในด้านกายภาพ ด้านสังคมของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการตลาด รวมทั้งการพัฒนาสินค้าเพื่อให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

จากการที่การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่ ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงมีหน้าที่ และบทบาทเกี่ยวข้องกับหลายประเด็นในเรื่องที่สำคัญ สามารถส่งผลทั้งทางดีและทางลบได้ หากเราได้พิจารณาถึงต้นทุน รวมทั้งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวจะทำให้สามารถขยาย ผลประโยชน์ได้อย่างสูงสุด แต่ผลประโยชน์ดังกล่าวจะไม่บังเกิดขึ้น หากขาดการวางแผนและ ขาดการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงได้เตรียมพร้อมเพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานบางประการ รวมถึงแนวทางที่พัฒนาให้ไปสู่ความยั่งยืน โดยอยู่บนพื้นฐานของแบบแผนวิธีการจัดสรร

และการจัดทำทรัพยากรแนวใหม่ สำหรับแนวทางที่จำเป็นในการส่งเสริมวิสัยทัศน์เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน ดังนี้

1. การใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวังภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของโลก
2. การถ่ายอำนาจและความรับผิดชอบในการตัดสินใจจากส่วนกลางลงไปยังท้องถิ่น และไปสู่ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียประโยชน์นั้น ๆ อย่างกว้างขวางมากขึ้น
3. บรรเทาปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ ตลอดจนให้ความเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์
4. ยกกระดับคุณภาพชีวิตโดยการปรับปรุงการให้บริการด้านสุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย โภชนาการ การศึกษา และการฝึกทักษะทางอาชีพเพื่อสร้างรายได้
5. การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบการสนับสนุนการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตทางธรรมชาติ
6. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิต ตลอดจนเคารพในเรื่องจิตวิญญาณ ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของประชาชนที่มีความแตกต่างกัน

ในการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว ทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชน ต้องพยายามผลักดันรักษาความสมดุลระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความต้องการและค่านิยมที่แตกต่างกัน ดังนั้น การพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ทั้ง 3 ประการ คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสังคม (ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย, 2549, หน้า 66)

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ในระยะเวลาที่ยาวนาน เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและลดของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และควรจัดให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายเผยแพร่แนวคิด ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแก่ประชาชนในหมู่บ้าน (โอบอลส์ รังสิมันตุชาติ, 2555, หน้า 36)

การพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ให้นานที่สุด ส่งผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นให้น้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน (มาลินี หาญยุทธ, 2551, หน้า 26)

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้บัญญัติคำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันหมายถึง การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด สามารถ

รักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ได้ยาวนานมากที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ยาวนานมากที่สุด (เพทาย บำรุงจิตต์, 2549, หน้า 31) และการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ ให้เกิดคุณค่าทางการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้ โดยได้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น และสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นจะต้องเกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อแหล่งท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค ซึ่งสอดคล้องกับ ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2554, หน้า 63) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ถือเป็นการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมขอบข่ายของการท่องเที่ยวแบบอื่น ๆ หลายรูปแบบ และการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควรมุ่งเน้นพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงสามารถประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจาก ภาครัฐบาล เอกชน นักท่องเที่ยว ชุมชนในท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่น ๆ และปัทมา สมิตะศิริ และคณะ (2549, หน้า 19) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อเที่ยวชมและศึกษาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึง วิถีชีวิต ประเพณี โดยมีจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่แหล่งท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต้องได้ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวนั้นด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ถือเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ และไม่ทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติ ทั้งนี้ คนในชุมชนท้องถิ่นต้องได้รับผลประโยชน์ด้วย โดยต้องวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ตลอดจน การคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวที่มุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมและให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ หลักการจัดการเพื่อให้รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนอยู่เสมอ แม้จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น แต่ทรัพยากรท่องเที่ยวก็ยังสามารถรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ไม่ให้สูญสลายและก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด นอกจากนี้ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548ก, หน้า 2) สามารถสรุปลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ 6 ประการ ต่อไปนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททั้งทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

3. เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่สามารถให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับคืนสู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น ควรมีกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐานสำคัญ ดังนี้ ประการแรก คือ ด้านเศรษฐกิจ การผลิตสินค้าและบริการ ประการที่สอง คือ ด้านสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ และการบริหารทรัพยากรอย่างแท้จริง ประการที่สาม คือ ด้านสังคม การศึกษาและส่งเสริมคุณภาพชีวิต การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนผู้เป็นเจ้าของถิ่น อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และนักท่องเที่ยวควรได้รับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว จึงสามารถนำไปสู่การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

“วัฒนธรรม” ได้มีผู้จำกัดความหมายไว้อย่างมากมาย แต่เมื่อพิจารณาถึงสาระที่สำคัญแล้ว วัฒนธรรม คือ แบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนแต่ละกลุ่ม เป็นตัวที่กำหนดพฤติกรรม การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข แต่ละสังคมก็จะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป ตามสภาพของภูมิอากาศและทรัพยากร วัฒนธรรม คือ การสั่งสมความคิด ความเชื่อ การเรียนรู้วิธีการเพื่อการถ่ายทอดสืบไปยังรุ่นต่อไป แต่หากวัฒนธรรมใดที่ไม่เหมาะสม ก็อาจจะสามารถเลือนหายไปได้ หากแบ่งวัฒนธรรมด้วยมิติทางการท่องเที่ยว สามารถแบ่งได้เป็นวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมและวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม สำหรับวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม จะไม่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ ถือเป็นการแสดงออกทางด้านความคิด ประเพณี และขนบธรรมเนียมแบบแผนพฤติกรรมที่สืบทอดต่อกันมา และเป็นที่ยอมรับภายในกลุ่ม ดังนั้นวัฒนธรรมดังกล่าว จะส่งผลทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมขึ้นได้ และทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้ แต่วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด ความเชื่อ จึงไม่ถือเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้ ดังนั้น วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น จึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ อันได้แก่ ประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุ งานเทศกาลและงานประเพณี การแสดงนาฏศิลป์ งานศิลปกรรม การจัดกิจกรรม

การละเล่นพื้นบ้าน งานศิลปะหัตถกรรม รวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น (ประกอบศิริ ภัคดีพิณิช, 2553, หน้า 100)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548ข, หน้า 283) ยังได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และได้รับความรู้ ความเข้าใจของสภาพสังคมและวัฒนธรรม ทำให้มีประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ชุมชนภายในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวได้ และทำให้เกิดการอนุรักษ์ การหวงแหน ภายในแหล่งท่องเที่ยวได้ เนื่องจากประเทศไทยมีความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งถือเป็นสมบัติอันล้ำค่าของประเทศ ควรแก่รักษาไว้มิให้เกิดการสูญหาย ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำเดินทางไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อท่องเที่ยว และชื่นชมกับเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมอื่น ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และซาบซึ้งในวัฒนธรรมของชุมชนหรือพื้นที่นั้น ควรคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคล และวัฒนธรรม รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ทั้งนี้ คนในชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมควรได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วย จึงจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแบบแผนในการดำรงอยู่ของมนุษย์ โดยมีกฎระเบียบและวิธีการ ที่ได้สืบทอดต่อกันมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน จากรุ่นสู่รุ่น ในแต่ละยุคสมัยจะมีความแตกต่างกันออกไป ถือเป็นการพัฒนาและปรับปรุง เพื่อให้วัฒนธรรมเกิดความน่าสนใจ และสังคมต้องยอมรับ วัฒนธรรมนั้นถึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ และสังคมต้องปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักความหวงแหน ต้องให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนา พร้อมทั้งสร้างการเรียนรู้ภายในแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากกว่าความเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว (ณัฐฉิณี ทองดี, 2554, หน้า 20)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงศึกษา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน แต่ละชุมชนจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปสัมผัส และเข้าใจถึงวิถีชีวิตของแต่ละวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน และสิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งดึงดูดใจ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการการเรียนรู้ เกิดการปรับตัวและสามารถอยู่ร่วมกับคนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวไม่เคยสัมผัส ซึ่งถือเป็นประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า (นิวัฒน์ อมาตกุล, 2549, หน้า 31)

ทั้งนี้ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548ข, หน้า 284-287) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ และสามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ โดยมีปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม อยู่ 4 ประการ คือ

1. เพื่อเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
 2. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องดูแลรักษาให้คงไว้ซึ่งคุณภาพและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
 3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด และเกิดการเคารพวัฒนธรรมในท้องถิ่น
 4. เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทน พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น
- หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี 4 ประการ**

1. การท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่าประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มมูลค่าของประสบการณ์ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น
2. เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในชุมชน เกิดความรัก ความหวงแหน ให้ประชาชนได้รับผลตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ
3. เป็นการสร้างความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม และเกิดความเพลิดเพลิน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. เป็นการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน ทั้งในวัฒนธรรม คัดค้านของผู้อื่นและตนเอง

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญมีอยู่ 9 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ทำให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง
2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบน้อยที่สุด
3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้ความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย
4. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

7. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยจะต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับพื้นที่ และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน และต้องดูแลความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้อุ่นใจ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548ข, หน้า 292) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวชมโบราณสถานศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานและเพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษาความเชื่อ การศึกษาพิธีกรรมและมีความเข้าใจในวัฒนธรรมใหม่ที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งอาจแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็นประเภทย่อยได้ 5 ประเภท ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ ตลอดจนมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

2. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมความงามของศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ชุมชนในท้องถิ่นจัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินและตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ และศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรม และได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมนั้น เกิดประสบการณ์เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อมีจิตสำนึกต่อการรักษาทางมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นอาจมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชุมชน หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีลักษณะของวิถีชีวิต และชนบทมีเอกลักษณ์พิเศษ มีภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ความโดดเด่นเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปท่องเที่ยวตามเส้นทางรายการกีฬา และทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกนั่งสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่ออย่างมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

นอกจากการศึกษาลักษณะและประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยองค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 องค์ประกอบ หรือ 3 A's ดังต่อไปนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ข, หน้า 52)

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทรัพยากรต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมสถานที่นั้น ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละคนแต่ละกลุ่มย่อมมีความสนใจที่แตกต่างกันตามไปด้วย นอกจากนี้ ภาพลักษณ์และค่าเข้าชมของทรัพยากรท่องเที่ยว มีส่วนในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

2. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) ทรัพยากรท่องเที่ยว นอกจากจะมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวแล้ว ควรมีความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยการเดินทางเข้าถึงจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และสามารถติดต่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว

บริเวณใกล้เคียงได้ ดังนั้น หากทรัพยากรท่องเที่ยวขาดเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง อาจทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรนั้นได้ อาจจะทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านั้นได้รับความหมายอย่างสิ้นเชิง

3. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ซึ่งเป็นการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสุข ความสบาย และความประทับใจ และทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการท่องเที่ยวมากขึ้น และสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญในแหล่งท่องเที่ยว ควรประกอบด้วย สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบการสื่อสาร ระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า การสุขาภิบาล ถนนหนทาง การสาธารณสุข สวนสาธารณะ เป็นต้น และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยจากการใช้บริการท่องเที่ยว ถือเป็น การคุ้มครองดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวจากการใช้บริการท่องเที่ยว อาทิเช่น ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย อุบัติเหตุ การหลงทาง และจากภัยธรรมชาติ เป็นต้น

กุลวดี ละม้ายจีน (ม.ป.ป., หน้า 26) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้ แหล่งท่องเที่ยวจะได้อะไร องค์กรประกอบที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกกันว่า 5As ได้แก่

1. ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เกิดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตาชวนใจมีเสน่ห์ เอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความงดงามตามธรรมชาติ เช่น แนวปะการังที่มีสีสันสวยงาม ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ หรือความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ทะเลสาบ รีสอร์ท เป็นต้น

2. ด้านความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) หมายถึง การที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิดถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึง นักท่องเที่ยวจะไม่เดินทางไปเที่ยวชม หน่วยงานที่รับผิดชอบควรตระหนักถึงการจัดการสร้างการคมนาคมที่สะดวกสบาย

3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังต่างแดน สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการได้รับ คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว ดังนั้น องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของการท่องเที่ยว จึงต้องมีการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก และโครงสร้างพื้นฐานขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสาร เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว

4. ด้านที่พัก (Accommodation) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวที่มีสิ่งที่พักท่องเที่ยวต้องการ คือ ที่พักแรม เนื่องจากในการเดินทางไปเที่ยวนั้น ในบางครั้งอาจจะมีการนอนพัก

ภายในแหล่งท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน
ควรจัดบริการที่พักแรมภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

5. ด้านกิจกรรม (Activity) หมายถึง กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว
เช่น การเดินป่า การล่องแก่ง การพายเรือ กิจกรรมการร่ายรำ การจัดงานรื่นเริง การบายศรีสู่ขวัญ
เปนต์น

องค์ประกอบที่กล่าวมาทั้ง 5 ประการดังกล่าว เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการท่องเที่ยว
แบบมวลชน (Mass Tourism) เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายใน
แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่สนใจเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น
กลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มนักผจญภัย กลุ่มนักวิชาการ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะไม่ให้ความสนใจกับ
สิ่งอำนวยความสะดวก เนื่องจากกลุ่มบุคคลดังกล่าว ต้องการศึกษาลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพ
ใกล้เคียงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมเดิมมากที่สุด

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพควรมียุทธศาสตร์ประกอบ
ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวได้ คือ องค์ประกอบทางด้านสิ่งดึงดูดใจ
ทางการท่องเที่ยว ทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ทางด้านการคมนาคมการเข้าถึง ทางด้านที่พัก
ทางด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อช่วยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยว
ในแหล่งท่องเที่ยวได้ ตลอดจน ควรเพิ่มองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวทางด้านความมีมิตรไมตรี
ของแหล่งท่องเที่ยว ถือเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนในพื้นที่
ซึ่งองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวดังกล่าว มีความสอดคล้องกับ ประกอบศิริ ภักดีพินิจ และ
กรรณิกา พิมลศรี (2553, หน้า 4) ที่ได้กล่าวว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความต้องการทางด้าน
ความเป็นมิตรไมตรีจากเจ้าบ้าน ต้องการให้คนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
เป็นมิตรกับผู้มาเยือนด้วยความจริงใจ และสามารถสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มา
เยือนได้

จากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
คือ การเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ เพื่อต้องการเรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิต พร้อมชื่นชม
ความงามของวัฒนธรรม ต้องการศึกษาคำรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ ประวัติความเป็นมา และ
การทำความเข้าใจในความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรม ทั้งทางด้านการแต่งกาย ด้านภาษา
ความเชื่อ ความคิด จารีตประเพณี ตลอดจนรูปแบบวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยว ถือเป็นองค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญ หากไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นการบริการที่เกิดขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2548, หน้า 33) นักท่องเที่ยวถือเป็นผู้บริโภคที่ต้องการสินค้าและบริการแตกต่างจากการบริโภคสินค้าจำเป็นและสินค้าอุตสาหกรรมทั่วไป ดังนั้น จึงควรศึกษาพฤติกรรมการซื้อของนักท่องเที่ยวมีลักษณะการซื้ออย่างไร เพื่อสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังใช้บริการ และทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ประพันธ์ รักเรียน และคณะ (2549, หน้า 16) ที่ได้ไว้กล่าวว่า พฤติกรรมการบริโภคในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่แตกต่างจากพฤติกรรมของผู้บริโภคทั่วไป กล่าวคือ การเดินทางมาท่องเที่ยวโดยส่วนมากจะต้องเตรียมความพร้อมหรือการวางแผนก่อนล่วงหน้าเสมอ ดังนั้น การศึกษาเพื่อเกิดความเข้าใจความต้องการ หรือพฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวเพื่อตอบสนอง และสามารถทำการตลาดได้อย่างเหมาะสม ตรงตามพฤติกรรมในการบริโภคของนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย สามารถเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยอื่น ๆ อาทิเช่น รายได้ เวลา การศึกษา การใช้ชีวิต อาชีพ เป็นต้น ดังนั้น พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว คือ การกระทำของบุคคลที่แสดงให้เห็นภายนอกและแสดงออกมาจากสิ่งที่ปรากฏขึ้นภายในจิตใจ เป็นการกระทำที่สามารถแสดงออกมาทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว โดยบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ หรืออาจสังเกตจากการใช้เครื่องมือเพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้ได้ผลของพฤติกรรมนั้น (ทวีลาภ รัตนราช, 2553, หน้า 8)

นอกจากนี้ พฤติกรรมถือเป็นการแสดงออกของบุคคลต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ที่มีสิ่งกระตุ้นการกระทำนั้นอย่างรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม เช่น การพูด การเดิน แต่ทุกคนจะสามารถแสดงออกได้อย่างหลากหลายแตกต่างกันไปตามพฤติกรรม อาจเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ก็ตาม (สิริวิวัฒน์ ช่วยชูวรรณันท์, 2553, หน้า 16)

ลักษณะพื้นฐานหรือลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยว

ลักษณะพื้นฐานหรือลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยวสามารถจำแนกตามลักษณะของเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ สถานภาพสมรส และถิ่นพำนัก ซึ่งแต่ละปัจจัยจะส่งผลพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวและการเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน (เลิศพร ภาวะสกุล, 2540, หน้า 3-45)

1. เพศ โดยทั่วไปเพศชายมักเป็นเพศที่สามารถเดินทางได้ตามลำพัง สามารถประกอบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย ในขณะที่เพศหญิงจะมีความรอบคอบในการเลือก

กิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว และมักเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยและนิยมเดินทางกับบริษัทนำเที่ยว

2. อายุ นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกันย่อมมีความสามารถในการเดินทางที่แตกต่างกันไป เช่น กลุ่มวัยเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเดินทางด้วยตนเอง ต้องเดินทางกับผู้ปกครอง กลุ่มวัยรุ่น อายุช่วง 15-24 ปี เป็นวัยที่กำลังศึกษา ยังไม่มีทุนทรัพย์ในการเดินทาง จำเป็นต้องเดินทางกับผู้ปกครองเช่นกัน และกลุ่มวัยทำงานเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายสูง เพราะมีรายได้ สามารถเลือกทำกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย และกลุ่มวัยผู้เกษียณมีช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มที่มีความถนัดในการเดินทางลดลงเนื่องจากสุขภาพที่ไม่เอื้ออำนวย แต่จะมีวันหยุดยาวนานเพราะไม่มีภาระหน้าที่ทางการงานที่ต้องรับผิดชอบ

3. อาชีพ คือ ภารกิจหน้าที่การงาน โดยมีลักษณะอาชีพ ช่วงวันทำงานที่แตกต่างกัน ดังนั้น โอกาสในการเดินทางย่อมแตกต่างกันตามไปด้วย โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีหน้าที่การงานในระดับสูง จะมีโอกาสในการเดินทางมากกว่ากลุ่มอื่นเพราะมีทุนทรัพย์และมีโอกาสการเดินทางติดต่อกันบ่อยครั้ง

4. ระดับรายได้ ผู้ที่มีรายได้สูงย่อมมีโอกาสในการเดินทางสูงและถือเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสามารถในการเดินทางของบุคคล

5. สถานภาพสมรส กลุ่มคนโสดมีโอกาสเดินทางได้บ่อยครั้งและยาวนานมากขึ้น เนื่องจากไม่มีภาระทางครอบครัวที่จะต้องดูแล ในขณะที่กลุ่มที่แต่งงานแล้วจะมีลักษณะการเดินทางเป็นครอบครัว หรือคู่รัก

6. ถิ่นพำนัก บุคคลที่อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกันก็ย่อมมีความต้องการเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่มีอากาศหนาวจัด ก็ย่อมมีความต้องการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีอากาศอุ่นกว่า เป็นต้น

จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบทางด้านเพศ อายุ รายได้ การศึกษา เขตที่อยู่อาศัย รวมถึงสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่มีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นล้วนแต่เป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อทัศนคติ พฤติกรรม และความพึงพอใจในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปของแต่ละบุคคล

แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ

แรงจูงใจ (Motives) หมายถึง ความต้องการที่ได้รับการกระตุ้นของบุคคลหนึ่งที่ต้องการแสวงหาความพอใจด้วยพฤติกรรมที่มีเป้าหมายและแรงกระตุ้นเป็นตัวที่ทำให้เกิดการกระตุ้นอย่างรุนแรง เพื่อจะได้เกิดการตอบสนองที่พอใจ ความต้องการของบุคคลเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้พฤติกรรมแตกต่างกัน จากทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ เป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้บุคคลแต่ละคนแสดงพฤติกรรมการบริโภคที่แตกต่างกันออกมา ทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์มีข้อสมมติฐาน

คือ ประการแรก มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอและไม่สิ้นสุด ถ้าความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการอย่างอื่นก็จะเข้ามาแทนที่โดยไม่มีสิ้นสุดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ประการที่สอง ความต้องการของมนุษย์มีการเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยเมื่อความต้องการระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้ตอบสนองทันที และประการสุดท้าย มนุษย์จะแสวงหาความต้องการที่สำคัญที่สุดหรือมากกว่าก่อน และจะสนใจความต้องการที่มีความสำคัญรองลงมาตามลำดับต่อไป (ฉวีวรรณ ตรีชะฎา, 2549, หน้า 22)

สำหรับการเดินทางเพื่อท่องเที่ยววนั้น ได้เกิดจากความต้องการและความรู้สึกของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันตามปัจจัย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและทางด้านสังคมที่สามารถผลักดันให้เดินทางท่องเที่ยว ตลอดจนแรงจูงใจภายในที่สามารถดึงดูดและเร้าให้เกิดความต้องการเดินทางมากขึ้น โดยแรงจูงใจท่องเที่ยวที่สำคัญและกระตุ้นให้คนเดินทางมากขึ้น ได้แก่ (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2548, หน้า 37)

1. แรงจูงใจทางด้านกายภาพและจิตวิทยา (Physical and Psychological Motives) ได้แก่ ความต้องการพักผ่อนทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อหลีกเลี่ยงงานที่จำเจและความยุ่งยากต่างต้องการไปหามุมสงบ เพื่อรักษาสุขภาพ อาบน้ำแร่รักษาโรคตามคำแนะนำแพทย์ เล่นกีฬา เป็นต้น

2. แรงจูงใจด้านวัฒนธรรมและการศึกษา (Cultural/Personal Education Motives) เป็นแรงจูงใจในด้านความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้จักผู้คน สถานที่ และประเทศที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน สนใจอยากรู้เกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรม ดนตรี สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ศิลปะพื้นบ้าน รวมทั้งสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

3. แรงจูงใจทางด้านสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Social/Interpersonal Ethic Motives) ได้แก่ การพบปะเยี่ยมญาติหรือเพื่อนหรือรู้จักกับมิตรใหม่ ซึ่งอาจจะต่างเชื้อชาติ ศาสนา ถือเป็นการแสวงหามิตรภาพประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมใหม่ โดยหลีกเลี่ยงจากสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคยเป็นการชั่วคราว

4. แรงจูงใจทางการงานและธุรกิจ (Business/Work Related Motives) คือ การเดินทางเพื่อเจรจาติดต่อธุรกิจทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนการติดตามผลการเข้าร่วมประชุมสัมมนา การเดินทางไปโดยมีภาระงานเกี่ยวข้องเป็นบางส่วนด้วย

5. แรงจูงใจด้านความบันเทิงและสิ่งที่สามารถก่อให้เกิดความสนุกสนานและเพลิดเพลินแก่ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยว (Entertainment/Amusement/Pleasure/Pastime Motives) ได้แก่ การเดินทางไปเที่ยวชมสวนสนุก สถานที่บันเทิง การได้ดูกีฬา และกิจกรรมบันเทิงที่สามารถให้ความเพลิดเพลิน เช่น ขบวนพาเหรดรถบุปชาติ การแสดงแสง สี เสียง การแข่งรถ การได้ไปเที่ยวซื้อของยามว่าง เป็นต้น

6. แรงจูงใจด้านศาสนา (Religious Motives) สำหรับแรงจูงใจทางด้านศาสนา คือ การมีโอกาสไปร่วมแสวงบุญ ศึกษาธรรมะ ฟังเทศน์ ฟังธรรม เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่ตนเคารพนับถือ การได้ไปสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ การทำบุญทำทานบริจาคช่วยก่อให้เกิดความสุขทางด้านจิตใจแก่นักท่องเที่ยวและถือได้ว่าเป็นการพักผ่อนจิตใจตามไปด้วย

7. แรงจูงใจทางด้านสถานภาพและเกียรติภูมิ (Prestige and Status Motives) การเดินทางเพื่อสร้างชื่อเสียงสามารถยกฐานะและเกียรติภูมิของตนเองให้สูงขึ้นได้ อาทิเช่น การเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา ติดตามธุรกิจหรือศึกษาต่อในต่างประเทศ การได้มีโอกาสเดินทางไปทำกิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เป็นคนที่มีเกียรติและมีสังคมดีขึ้น

สำหรับลำดับขั้นความต้องการตามทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์มี 5 ขั้นตอน ดังนี้ (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2548, หน้า 36)

1. ความต้องการทางด้านกายภาพ (Physiological Needs) ได้แก่ ความต้องการที่มีความจำเป็นต่อร่างกายและการดำรงชีวิต เช่น น้ำดื่ม อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และการพักผ่อน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญและเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ได้แก่ ความปลอดภัยต่อร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สิน เช่น อุบัติเหตุ อาชญากรรม อันตรายที่เกิดจากการบริโภค รวมไปถึงอันตรายที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว

3. ความต้องการได้รับการยอมรับในสังคม (Belonging/Social Needs) คือ ความต้องการได้รับความรัก ความเป็นมิตร ได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน หมู่ คณะ และสังคม โดยต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและให้บุคคลอื่นยอมรับในความสำคัญของตน

4. ความต้องการการยอมรับนับถือ (Esteem Needs) ได้แก่ ความต้องการมีชื่อเสียง มีความรู้ ความสามารถ ความสำเร็จ มีศักดิ์ศรี มีฐานะที่ดี ความเป็นอิสระ อยู่ในความหรูหราเป็นที่รู้จักและได้รับความยกย่องยอมรับนับถือจากบุคคลทั้งหลายในสังคม

5. ความต้องการได้รับความสำเร็จสูงสุดในชีวิต (Self Actualization Needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิดหรือสิ่งที่ตั้งความปรารถนาสูงสุดเอาไว้ โดยใช้ความสามารถที่มีอยู่ เช่น การเป็นผู้บริหารในระดับสูงสุด การเป็นผู้นำประเทศซึ่งถือเป็นความต้องการพิเศษขั้นสูงสุด นึกอยากได้หรือนึกอยากเป็น แต่ในความเป็นจริงไม่อาจแสวงหาได้ ทั้งนี้ แต่ละคนย่อมมีความรู้สึกนึกคิดแตกต่างกันไป

นอกจากความต้องการทั้ง 5 ขั้นที่กล่าวมา มาสโลว์ยังได้กล่าวถึงความต้องการซึ่งมีความสำคัญต่อภาวะจิตใจไปอีก 2 ขั้น คือ

1. ความต้องการที่จะได้ทราบและได้เกิดความเข้าใจ (The Need to Know and Understand) ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมแสวงหาคำตอบเพื่อตอบสนองของความอยากรู้อยากเห็น

2. ความต้องการความสวยงาม (The Need for Aesthetic Satisfaction) ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมแสวงหา สร้างสรรค์และธำรงรักษาสิ่งสวยงาม ชื่นชมสิ่งสวยงามทั้งที่เป็นธรรมชาติ และศิลปะตามรสนิยมของตนเอง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการพักผ่อนหย่อนใจในแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการพักผ่อนหย่อนใจภายในแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์นั้น นอกจากปัจจัย 4 มนุษย์ยังต้องการการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเติมพลังให้กับชีวิต แต่ความต้องการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันไป บางคนมีข้อจำกัดเรื่องเวลา บางคนมีข้อจำกัดสถานที่ สิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลต่อการพักผ่อนทั้งสิ้น ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการพักผ่อนหย่อนใจสามารถสรุปได้ ดังนี้ (ญานิศดา ต้นศิรินาถกุล, 2551, หน้า 21)

1. ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ในเขตชุมชนเมืองเพราะการมีชีวิตการทำงานที่เร่งรีบ คร่ำเคร่ง จำเจ สภาวะแข่งขันสูง ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากรในตัวเมือง สร้างความกดดันให้จิตใจและร่างกายของผู้คนในเมืองเป็นอย่างมาก ความต้องการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจึงมีสูงขึ้นเป็นธรรมดา สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อาทิ สวนสาธารณะจึงสามารถตอบสนองความต้องการพักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองได้เป็นอย่างดี และหากสวนสาธารณะนั้นอยู่ในย่านใกล้เคียงที่ทำงานหรือที่พัก ก็สามารถดึงดูดความสนใจ ก่อให้เกิดความต้องการพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้นตามไปด้วย

2. เวลาว่าง ถือเป็นเวลาที่นอกเหนือจากการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นช่วงเวลาที่สามารถทำกิจกรรมใดก็ได้ตามใจปรารถนาโดยไม่มีเงื่อนไขผูกมัด ซึ่งเวลาว่างของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันไปตามอาชีพ ถ้าเวลาว่างมากแนวโน้มที่จะตัดสินใจออกเดินทางเพื่อไปพักผ่อนก็มีมากขึ้นตามเช่นกัน

3. รายได้ คือ ค่าตอบแทนในการทำงานของแต่ละบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีรายได้ อยู่ในระดับใดก็ตามจะต้องมีการพักผ่อนหย่อนใจบ้าง

สรุปได้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวต้องเกิดจากแรงจูงใจ เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละคนจะมีเหตุจูงใจที่แตกต่างกัน เช่น ต้องการศึกษา เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ต้องการพักผ่อน เป็นต้น นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเดินทางท่องเที่ยวหลายปัจจัย อาทิ ข้อจำกัดทางด้านเวลา ข้อจำกัดทางด้านสถานที่ และข้อจำกัดทางด้านรายได้ เป็นต้น

บริบทพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดพะเยา

ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดพะเยา

ประวัติความเป็นมา

จังหวัดพะเยาถือเป็นเมืองเก่าแห่งหนึ่งของล้านนาไทย แต่เดิมชื่อว่า ภูกามยาว และได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1638 โดยพ่อขุนศรีจอมธรรม และในยุคลสมัยของพ่อขุนงำเมืองได้เป็นกษัตริย์ ภูกามยาว ถือได้ว่าอาณาจักรภูกามยาวมีความเจริญรุ่งเรือง และมีฐานะเป็นเมืองเอก จนกระทั่งเมื่อปี 2520 เมืองพะเยาได้ถูกปรับเปลี่ยนฐานะจากเมืองกลายเป็นจังหวัดพะเยา ถือเป็นจังหวัดที่ 72 ของประเทศไทย

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย มีพื้นที่ปกครองรวมทั้งหมดประมาณ 6,335 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดเขตอำเภอพาน อำเภอป่าแดด และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดเขตอำเภองาว จังหวัดลำปาง และอำเภอสอง จังหวัดแพร่

ทิศตะวันออก ติดแขวงไซยะบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอท่าวังผา อำเภอเมืองน่าน อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

ทิศตะวันตก ติดเขตอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดพะเยามีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง ลักษณะส่วนใหญ่เป็นเทือกเขา มีทิวเขา ฝิ่ป่นน้ำโอบรอบ ถือเป็นกำแพงตามธรรมชาติและมีเทือกเขาที่สำคัญ ได้แก่ ดอยภูลังกา ดอยสันปันน้ำ ดอยแม่สุก ดอยขุนแม่ต๋ำ และดอยขุนแม่ต๋อม

เขตการปกครอง

จังหวัดพะเยาแบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอดอกคำใต้ อำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน อำเภอปง อำเภอแม่ใจ อำเภอภูซาง และอำเภอภูกามยาว แบ่งเป็น 68 ตำบล 779 หมู่บ้าน การปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวน 72 แห่ง

ประชากร

จังหวัดพะเยา มีจำนวนประชากรทั้งหมด 489,057 คน โดยพบพื้นที่ที่มีประชากรมากที่สุด คือ อำเภอเมืองพะเยา รองลงมา คือ อำเภอเชียงคำ อันดับสาม คือ อำเภอดอกคำใต้

ของผิวน้ำ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว ถ่ายทอดผ่านการแสดงน้ำพุดนตรี กวีานพะเยาในชุด มหัศจรรย์สีสันแห่งสายน้ำ เปิดตำนานเมืองพะเยา

3. เวียนเทียนกลางน้ำ ณ วัดติโลกอาราม วัดแห่งนี้ตั้งอยู่บนเกาะกลางน้ำ ใจกลางกวีานพะเยา เป็นที่ตั้งของหลวงพ่อดิลกแห่งกวีานพะเยา วัดติโลกอารามได้จมอยู่ใต้น้ำมานานกว่า 500 ปีมาแล้ว หลักฐานศิลาจารึกได้บันทึกไว้ว่า พระราชาสมัยนั้นผู้ครองเมืองเชียงใหม่ พระเจ้าติโลกราชโปรดให้เจ้าแสนหัว เจ้าผู้ครองเมืองพะเยาได้สร้างถวายเป็นการเทิดพระเกียรติแก่กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่ชาวล้านนาได้ยกย่องต่อพระเจ้าติโลกราช เมื่อเวลาผ่านไปพิษภัยจากสงครามและน้ำท่วม วัดติโลกอารามจึงได้จมอยู่ใต้น้ำมายาวนาน ในปัจจุบันได้มีโครงการกู้วัดติโลกอารามขึ้นมาใหม่ จึงได้อัญเชิญหลวงพ่อดิลก ซึ่งแต่เดิมเก็บอยู่ที่วัดศรีอุโมงค์คำมาประดิษฐานอยู่บนเกาะกลางกวีานพะเยา กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมแห่งใหม่ขึ้นมา พื้นที่งานอารยธรรมกลุ่มน้ำอิง ให้กลับมามีชีวิตเหมือนดังอดีต

ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา ทางจังหวัดพะเยาจะจัดให้มีการเวียนเทียนกลางน้ำรอบพระธาตุเจดีย์วัดติโลกอารามกลางกวีานพะเยา ซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมเวียนเทียนกลางน้ำหนึ่งเดียวในโลกที่กวีานพะเยา และกิจกรรมดังกล่าวถือเป็นความมหัศจรรย์ของธรรมชาติที่จะงดงามที่สุดเมื่อถูกอาบด้วยแสง ตะวันของธรรมชาติ การจัดกิจกรรม และพิธีกรรมทางศาสนาจะเริ่มต้นประมาณ 6 โมงเย็น

4. ถนนคนเดินตลาดกลางคืนจัดขึ้นทุกวันศุกร์-เสาร์ที่ริมกวีานพะเยา บริเวณหลังเทศบาลพะเยา พบสินค้าหลากหลายชนิดให้เลือกซื้อ อาทิเช่น อาหารดาว อาหารหวาน เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ เป็นต้น ถนนคนเดินเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 4 โมงเย็น เป็นต้นไป

5. ประเพณีลอยกระทง (ประเพณียี่เป็ง) ตรงกับวันเพ็ญเดือนยี่เหื้อ (เดือนพฤศจิกายน) ประเพณีนี้มี 2 วัน คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือนยี่ เรียกว่า วันยี่เป็ง เป็นวันขอขมาต่อแม่น้ำคงคา ในช่วงเช้าจะเป็นการทำบุญตักบาตร และมีเทศน์มหาชาติฉบับล้านนา ตั้งแต่เช้ามีตจนถึงกลางคืน และกลางวันมีการปล่อยโคมลอยขึ้นบนท้องฟ้า ซึ่งถือได้ว่าเป็นการปล่อยเคราะห์ปล่อยโศก กลางคืนมีการลอยกระทงเล็กบริเวณรอบกวีานพะเยา ส่วนวันที่สอง คือ วันแรม 1 ค่ำ จะมีการจัดกระทงขนาดใหญ่ของแต่ละหน่วยราชการมาร่วมขบวนแห่ โดยมีนางนพมาศนั่งประจำกระทงทุกกระทงตลอดงาน กลางคืนจะมีการจุดดอกไม้ไฟ โคมลอย ประดับประดาอย่างสวยงาม

6. กิจกรรมเดินร่ำวงย่อนยุค จัดขึ้นบริเวณหน้ากวีานพะเยา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชน โดยเริ่มกิจกรรมตั้งแต่เวลา 17.00 น. เป็นต้นไป

7. ประเพณีไหว้สาพระเจ้าตนหลวงหรืองานเดือนแปดเป็งจัดขึ้น ณ วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เพื่อร่วมอนุรักษสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดงามตลอดจนเป็นการกระตุ้นและปลูกฝังจิตสำนึกให้ทุกคนได้รู้จักอนุรักษและหวงแหนถึงคุณค่าของ

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่บ้านคูเมืองมาตั้งแต่อดีต อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยาด้วย สำหรับกิจกรรมภายในงานประกอบด้วย กิจกรรมไหว้สาองค์พระเจ้านันทหลวง การทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรม การประกวดครัวตาน การปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ ยังมีการจัดแสดง แสง สี เสียง มหรสพ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระเจ้านันทหลวง พบการจัดนิทรรศการ และการจำหน่ายสินค้ามากมาย ซึ่งพุทธศาสนิกชนตลอดจนผู้ที่สนใจสามารถเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ได้ รวมทั้ง เทียวชมบรรยากาศงานวัดในช่วงเย็นได้เป็นประจำทุกวันตลอดช่วงการจัดงาน

8. เทศกาลลันจี้ เป็นงานที่จัดสืบเนื่องติดต่อกันทุกปี เพื่อช่วยส่งเสริมและระบาย ผลผลิตลันจี้ของจังหวัดพะเยาสู่ตลาดโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งจะทำให้เกษตรกรผู้ปลูกลันจี้สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรม อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด และช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจได้อีกทางหนึ่ง สำหรับกิจกรรมภายในงาน ประกอบด้วย ขบวนแห่ลันจี้ และของดีทั้ง 9 อำเภอ การประกวดธิดาลันจี้ การประกวดผลผลิตลันจี้ แปรรูปลันจี้ นิทรรศการ การเกษตร การจำหน่ายผลผลิตลันจี้ของเกษตรกรชาวสวนลันจี้ และการจำหน่ายสินค้าราคา ประหยัดทางจังหวัดพะเยา

9. ตลาดใต้รุ่งบรรยากาศจะเริ่มตีกลอง ตั้งแต่พลบค่ำ เหมาะสำหรับคนที่ชอบบรรยากาศ และทานอาหารในตอนกลางคืน มีให้เลือกหลากหลาย ตั้งอยู่บนถนนรอบเวียงประตูกลอง

10. งานกาชาดหรืองานฤดูหนาว จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีล้านนา ณ บริเวณสนามกลางเวียงพะเยา มีพิธีเปิดงาน ที่ยิ่งใหญ่ โดยมีกิจกรรมบันเทิง การออกร้านเพื่อจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดแสดง นิทรรศการของส่วนราชการและภาคเอกชน มีการออกร้านของกาชาดจังหวัดพะเยา อาทิจากกรม มัจฉากาชาด กาชาดไซโย มอเตอร์ไซค์ การออกร้านส่วนราชการ การจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ การร้องเพลงโดยนักร้องกิตติมศักดิ์ของจังหวัดพะเยา พร้อมสวนสนุกชุดใหญ่

11. เทศกาลกินปลากว๋านพะเยา เพื่อร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา เพื่อเป็น การสร้างรายได้ให้กับชุมชน ตลอดจนประชาชนได้บริโภคอาหารที่สะอาดปลอดภัย จัดขึ้น ณ บริเวณลานอเนกประสงค์หลังเทศบาลเมืองพะเยา ภายในงานยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจมากมาย อาทิ การประกวดอาหารพื้นเมือง การประกวดแกะสลักผักผลไม้ การประกวดธิดาปลาน้อย การประกวดธิดาพะเยา สามารถชมเรือไฟ และการลอดซุ้มไฟธารสวรรค์กว๋านพะเยาได้

12. เทศกาลดอกไม้สวยและพวงมาลัย สามารถพบกิจกรรมภายในงานที่หลากหลาย อาทิ สวนดอกไม้เมืองหนาวที่ยาวที่สุดในประเทศไทย สวนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 86 พรรษา สวนดอกไม้ 12 นักษัตรล้านนา ดอกกิลลีบานครั้งแรกที่กว๋านพะเยามีสีสันมากที่สุดในประเทศไทย สามารถชมลานโคมหลวงล้านนาเฉลิมพระเกียรติ ชมขบวนรถล้านนาบุปผาชาติ ตื่นตระการตาไปกับพลุดอกไม้กลางกว๋านพะเยา ชมการจัดแสดงน้ำพุดนตรีเฉลิมพระเกียรติ

พบบางเทศกาลอาหารนานาชาติ สามารถเดินชมภาคหิ้วครัวแลงและสามารถนั่งรับประทานอาหารแบบขันโตกบริเวณริมกว๊าน บริเวณลานช่วงวัฒนธรรม ชมการประกวดนางสาวพะเยา ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมล้านนาร่วมสมัย และการแสดงจากศิลปินชื่อดังมากมาย ซึ่งสามารถกระตุ้นคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียง ให้เดินทางมาเยี่ยมชมกิจกรรมในช่วงเวลายามเย็นเป็นจำนวนมาก (สำนักงานจังหวัดพะเยา, 2556, หน้า 1-5)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วาสนา ขวัญทองยิ้ม (2552, หน้า 123-125) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการท่องเที่ยว ยามราตรีของนักท่องเที่ยวชายชาวมาเลเซียในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบนักท่องเที่ยวให้ระดับความสำคัญกับปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวต่อการเดินทางท่องเที่ยวยามราตรี คือ ด้านทำเลที่ตั้ง โดยเรื่องนี้นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญมากที่สุด คือ เรื่องความสะดวกในการเดินทาง รองลงมา คือ เรื่องความสะดวกในการเดินทางเพื่อเที่ยวชมสถานบริการในแหล่งท่องเที่ยว เรื่องป้ายบอกทางที่ชัดเจน สถานที่จอดรถที่สะดวก รวมทั้ง การมีจุดศูนย์กลางของการท่องเที่ยว นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังให้ความสำคัญด้านคมนาคม เรื่องความสะดวกในการเดินทางที่มีความหลากหลาย เช่น รถโดยสารปรับอากาศ รถไฟ เครื่องบิน สำหรับทางด้านแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวยามราตรีในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ส่วนใหญ่พบความต้องการพักผ่อน ความบันเทิง ความตื่นเต้น ความปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกาย และทรัพย์สิน กิจกรรมการท่องเที่ยวในงานประเพณี และเพื่อประสบการณ์ชีวิตของตนเอง

วัชรวิวรรณ ศศิพลิน (2549, หน้า 12) ได้ศึกษาเรื่องการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษากิจกรรมถนนคนเดินในจังหวัดเชียงใหม่กล่าวว่า รูปแบบของการจัดกิจกรรมถนนคนเดินเป็นการใช้พื้นที่โล่งสาธารณะเพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชน เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน และคุณภาพเมืองให้ดีขึ้น นอกจากนี้ ในการจัดกิจกรรมถนนคนเดินถือเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในรูปแบบเดินเท้า และได้สังเกตเห็นว่าพื้นที่เมืองนั้นเป็นสิ่งดึงดูดใจให้คนเดินทางมาท่องเที่ยว ซึ่งส่วนมากจะมีเส้นทางที่ผ่านเข้าไปในย่านธุรกิจ ผ่านอาคารหรือสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ นอกจากนี้ ยังพบว่ากิจกรรมถนนคนเดินเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะผสมผสานกิจกรรมอันหลากหลายเข้าด้วยกัน อาทิ กิจกรรมการนั่งทานอาหาร การส่งเสริมและการอนุรักษ์การท่องเที่ยว เพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน สามารถนำพื้นที่ใจกลางเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะมาใช้ประโยชน์ เกิดกิจกรรมที่สามารถพักผ่อนหย่อนใจ และยังได้กล่าวว่าการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวนั้นควรมีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้ในการพัฒนาสามารถนำการท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนในการพัฒนาเมืองได้ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง สำหรับประเทศไทย

การจัดกิจกรรมถนนคนเดินนั้น เป็นลักษณะของกิจกรรมที่มีสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ ดังนั้น กิจกรรมถนนคนเดินจึงเป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลาย และมีความสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่กับนักท่องเที่ยว และทำให้เกิดการพักผ่อนหย่อนใจได้

ฉัตรแก้ว สิมารักษ์ และคณะ (2549, หน้า 36) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน โดยสำรวจและเก็บข้อมูล พร้อมทั้งศึกษาความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงปัญหาการท่องเที่ยวของจังหวัดลำพูน และนำข้อมูลที่ได้มาปรับใช้ในการพัฒนาเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น โดยศึกษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ของจังหวัดลำพูนในประเด็นทางด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้พบว่าจังหวัดลำพูนมีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นอกจากนี้ ได้ศึกษาสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการทางการท่องเที่ยว ซึ่งพบว่าแหล่งท่องเที่ยว ควรมีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ด้านความปลอดภัย ด้านระบบการสื่อสาร ด้านธนาคาร ด้านการให้บริการสาธารณสุข และการให้บริการทางด้านที่พัก ตลอดจนการเดินทางเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรมีสภาพการคมนาคมที่มีความสะดวก สามารถเข้าถึงได้ทุกฤดูกาล

ญาณิศา ต้นศิรินาถกุล (2551, หน้า 73) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวของสวนสัตว์ไนท์ซาฟารี พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ โดยเดินทางมากับครอบครัวและญาติ ส่วนใหญ่นิยมเดินทางในช่วงวันหยุดเสาร์และอาทิตย์ โดยพบว่านักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว เนื่องจากพบว่า สวนสัตว์ไนท์ซาฟารีมีบรรยากาศที่ดี มีการตกแต่งได้สวยงาม มีการจัดแสดง แสง สี เสียง ที่น่าตื่นตาตื่นใจ โดยนำสัตว์หลากหลายประเภทที่นำเข้ามาจากต่างประเทศให้นักท่องเที่ยวได้ชม

ประกอบศิริ ภัคดีพิณีจ และกรรณิกา พิมลศรี (2553, หน้า 4) ได้ศึกษาเรื่องศักยภาพทางการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซางอย่างยั่งยืน โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นทางด้านธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต โดยศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว และได้ศึกษาขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ ในการศึกษาได้พบศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังได้พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมเดินทางมาท่องเที่ยว เนื่องจากความเป็นมิตรไมตรีจากเจ้าบ้าน หรือผู้คนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเป็นมิตรกับผู้มาเยือนด้วยความจริงใจ โดยสามารถสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้

สุขทัย พงศ์พัฒน์ศิริ (2552, หน้า 23) ได้ศึกษาเรื่องการสำรวจสถานะต้นทุนศักยภาพ และทิศทางการพัฒนาจังหวัดพะเยา ได้พบสภาพปัญหาทางการท่องเที่ยวหลากหลาย อาทิ ปัญหาทางด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่สร้างสิ่งดึงดูดใจ ขาดการส่งเสริมทางด้านการตลาด ขาดระบบการสื่อความหมายที่สามารถสร้างการเรียนรู้และประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว ด้านระบบขนส่งยังไม่ทั่วถึง พบปัญหาด้านบุคลากรทางการบริการ ด้านบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา ด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวควรมีแนวทางการพัฒนาพื้นที่ คือ การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และนำต้นทุนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมาส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

ฐิติพร สุกันทา (2554, หน้า 170-171) ได้ศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาใช้บริการร้านอาหารคัมซันโตกจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักท่องเที่ยวมักให้ความสำคัญต่อการจัดแสดงมากกว่าอาหาร นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ชอบบรรยากาศของภาคเหนือ การแสดงล้านนาที่สวยงามโดยเลือกเข้าชมในวันหยุดเสาร์และอาทิตย์มากที่สุด ส่วนใหญ่ตัดสินใจมาเอง และมีจำนวนค่าใช้จ่ายไม่เกิน 500 บาท และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความสะอาด บรรยากาศร้านที่สวยงาม การแสดงที่มีความอ่อนช้อยสวยงาม ภายในโล่งไม่อึดอัด และสามารถนั่งชมได้อย่างสบาย นอกจากนี้ โปรโมชั่นที่ดีที่สุดที่ลูกค้าต้องการ คือ การลดราคาในช่วงเทศกาล การแจกของที่ระลึก และควรทำให้ลูกค้าสามารถสัมผัสและได้รู้สึกถึงบรรยากาศภายในร้านแบบทางภาคเหนือ อาทิ การถ่ายภาพเคลื่อนไหว การแสดงและการโฆษณา

โอปอล รังสิมันตุชาติ (2555, หน้า 131-133) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน บ้านวังหม้อ ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาบริบทด้านการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยศึกษาประเด็นความต้องการของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเสนอเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนบ้านวังหม้อ และจากการศึกษาได้พบทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้ โดยมีทรัพยากรด้านวัฒนธรรม คือ ด้านศาสนสถาน ด้านประเพณี ด้านภูมิปัญญา สำหรับความต้องการในการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม ได้ศึกษาทางด้านความต้องการด้านการบริหารจัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยว ด้านสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว และด้านการตลาด เพื่อส่งเสริมให้เกิดการวางแผนดำเนินการในการพัฒนา นอกจากนี้ ยังได้กล่าวว่าเมื่อชุมชนเกิดการท่องเที่ยวจะทำให้คนในพื้นที่รู้คุณค่าของชุมชน ตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญ ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน ไม่คิดเดินทางไปทำงานต่างถิ่น